

Evaluering De utrolige årene

Innhold

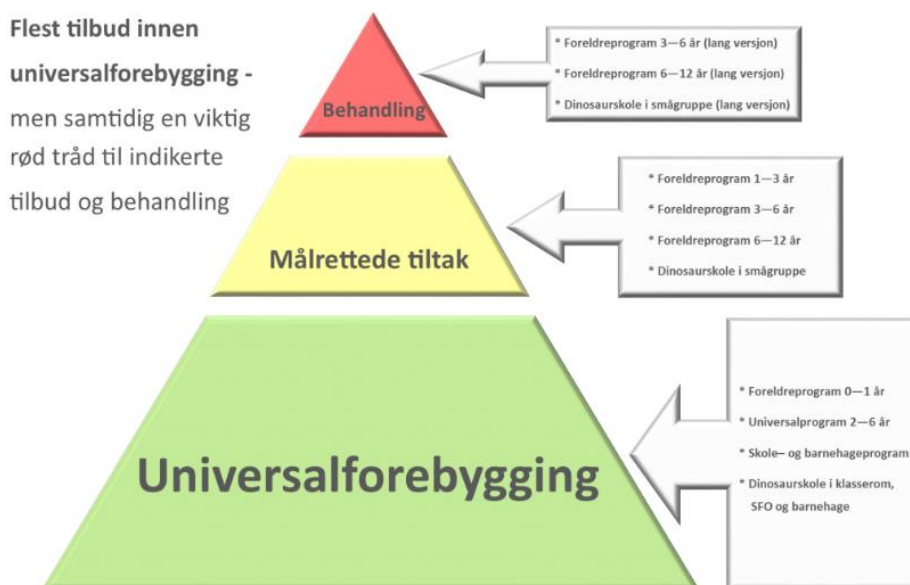
HVA ER DE UTROLIGE ÅRENE (DUÅ)?	2
Hvorfor De Utrolige Årene?.....	3
DUÅs målgruppe og tilbud	3
Hvilke program i DUÅ tilbyr Verdal kommune?	4
SKOLE- OG BARNEHAGEPROGRAMMET	4
Den norske forskningen på DUÅs skole- og barnehageprogram	4
<i>Oppsummert: Resultat fra den norske forskningen på DUÅs skoleprogram.....</i>	5
<i>Oppsummert: Resultat fra den norske forskningen på DUÅs barnehageprogram.....</i>	7
Evalueringen som er gjort av alle ansatte etter avsluttet opplæring i Skole- og barnehageprogrammet	9
Spørreundersøkelse til alle ansatte om implementeringskvalitet	10
Ressursbruk ved gjennomføring av opplæring for nyansatte hvert år.....	12
BARNEGRUPPE; DINOSAURSKOLE FOR KLASSEROM, SFO OG BARNEHAGE	13
Forskning på Dinosaurskole i klasserom, SFO og barnehage	14
Ressursbruk:	14
BARNEGRUPPE; DINOSAURSKOLE I SMÅGRUPPE 3-8 ÅR.....	15
Forskning på Dinosaurskole i smågruppe:	15
Ansattes erfaringer ved å bruke Dinosaurskole i smågruppe	17
Ressursbruk	18
FORELDREPROGRAM; UNIVERSALPROGRAMMET, 2 – 6 ÅR	18
Evaluering av DUÅs universalprogram (2 - 6 år).....	18
Barnehagenes erfaringer ved å bruke DUÅs universalprogram for foreldre.....	19
Ressursbruk:	20
FORELDREPROGRAM; FØRSKOLEALDER 3 – 6 ÅR OG 6-9 ÅR	20
Forskning på DUÅs foreldreprogram	21
Foreldrenes evaluering av DUÅ-foreldreveiledning	21
Ressursbruk i DUÅs foreldreprogram 3-6 år og 6-9 år (fullversjon)	22

HVA ER DE UTROLIGE ÅRENE (DUÅ)?

De Utrolige Årene (DUÅ) i Norge er en programserie bestående av åtte utviklingsstøttende programmer rettet mot barn i alderen 0 - 12 år (se under). Programserien er utviklet under navnet The Incredible Years, av Carolyn Webster-Stratton ved University of Washington, Seattle, USA gjennom ca. 40 år.

Programmene fremmer positivt samspill barn imellom og mellom barn og voksne. Mange av programmene er universalforebyggende, andre er målrettet forebyggende, og de resterende er tilrettelagt for å veilede foresatte og derigjennom behandle barns vansker i sosial- og atferdsmessig samhandling (<http://dua.uit.no/>). Dette kan visualiseres slik:

Hvorfor De Utrolige Årene?

DUÅ er en av de best dokumenterte programseriene i Norge for å hjelpe barn med atferds- og sosiale vansker og deres familier. I Norge er DUÅ beskrevet som et ønsket tiltak i Stortingsmelding 16 (2002- 2003)- *Resept for et sunnere Norge* - og inngår i regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse (2004) og mange andre offentlige dokumenter. DUÅ er en av tiltaksseriene som anbefales i rapport 2011:1 «*Bedre føre var...: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger*» fra Folkehelseinstituttet.

DUÅ-programmene er foreslått som tiltak i barnevernet i NOU 2012: nr. 5 «*Bedre beskyttelse av barns utvikling*» og i påfølgende Prop. 106 L (2012 - 2013) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak) - Endringer i barnevernloven.

Tilbud via DUÅ gis både i skoler, SFO, barnehager, kommunale tjenester og innen spesialisthelsetjenesten over hele landet. Per 1.1.2019 hadde DUÅ lært opp fagfolk i ca. 145 kommuner, 45 BUPer, samt et antall ideelle organisasjoner. (<http://dua.uit.no/forsiden/om-dua/>)

DUÅs målgruppe og tilbud

- Barn og foreldre til barn i alderen 0-9 år hvor tidlig innsats kan fremme positivt foreldreskap, styrke sosial kompetanse og forebygge atferds- og sosiale vansker.
- Skoler, SFO og barnehager som vil utvikle god klasse-/gruppeledelse, jobbe med å styrke sosial kompetanse og forebyggende psykiske helseplager.
- Barn- og foreldre til barn i alderen 3-12 år som har begynnende atferds- eller sosiale vansker. Barna kan ha hatt vanskeligheter over kortere tid, og vanskene er ikke av slik karakter at det preger et fastlåst mønster.
- Barn i alderen 3-12 år som har alvorlige atferds- og/ eller sosiale vansker. Barnas vansker har vart over en lang periode og er preget av et fastlåst mønster som kommer til uttrykk i samspill med andre.
- Barn med AD/HD opp til 9 år.
- Foreldre til barn med ADHD opp til 12 år

(<http://dua.uit.no/forsiden/om-dua/>)

Hvilke program i DUÅ tilbyr Verdal kommune?

Verdal kommune har følgende program

- Skole- og barnehageprogrammet
- Dinosaurskole i stor gruppe
- Dinosaurskole i smågruppe
- Universalt foreldreprogram 2-6 år
- Foreldreprogram 3-6 år, og 6-9 år (fullversjon)

SKOLE- OG BARNEHAGEPROGRAMMET

DUÅs skole- og barnehageprogram er et universalfremmende tiltak for å styrke ansatte i skole, SFO og barnehage sin kompetanse i klasse-/gruppeledelse og å fremme god psykisk helse og forebygge atferds- og sosiale vansker hos barna. Gruppetilbudet er systemrettet og retter seg mot hele personalgrupper i skole, SFO og barnehage. Opplæringen i skole, SFO og barnehage går over ett skole-/barnehageår med systematisk oppfølgingsveiledning etterpå (<http://dua.uit.no/1-skole-og-barnehage/>).

Den norske forskningen på DUÅs skole- og barnehageprogram

Design: studien ble utført som et kvasi-eksperimentelt kontrollgruppedesign, hvor barnehager (N = 92) og skoler (N = 44) ble rekruttert fra 29 forskjellige kommuner fra Øst-, Sør-, Vest-, Midt- og Nord-Norge i tidsrommet 2009 til 2013. Inntil syv barn fra hver barnehageavdeling 3-6 år og tilsvarende per skoleklasse 1.-3. klassetrinn ble tilfeldig valgt ut for deltakelse i studien. Totalt ble 1218 barn i barnehagen trukket ut til å delta i studien, hvorav 105 barn skåret innenfor klinisk område på atferdsproblemer (SESBI-R intensitet ≥ 138). I skolen ble 1518 elever trukket ut til å delta i studien, hvorav 85 elever skåret innenfor klinisk område på atferdsproblemer (SESBI-R Intensitet ≥ 144).

Formålet med studien var derfor å finne ut om De Utrolige Årenes (DUÅ) skole- og barnehageprogram, gitt som barnehage- og skoleomfattende universalforebyggende intervensjoner, bidro til positive effekter på eksternalisering og sosiale ferdigheter hos barn i barnehagen og hos elever i skolen, for hele utvalget, og for barn som skåret likt eller over

90ende prosentil på SESBI-R Intensitet (de 10% som har størst vansker)

(https://barnogunge.maksimer.es/wp-content/uploads/2018/05/DUAposter_april2018_maa.pdf).

Oppsummert: Resultat fra den norske forskningen på DUÅs skoleprogram

Skoledata: 44 skoler (1518 elever, 240 lærere)

Det er fire hovedområder som forskningen tar utgangspunkt i:

1. Lærer-elev-relasjon
2. Problematferd (aggresjon, oppmerksomhetsvansker, internaliserte vansker og skoleprestasjoner)
3. Foreldreinvolvering
4. Sosiale ferdigheter

(https://barnogunge.maksimer.es/wp-content/uploads/2018/05/DUAposter_april2018_maa.pdf)

Funn:

Endring i lærer-elev-relasjon (STRS)

- Redusert konflikt i relasjon mellom lærer og elev (mellom gruppeforskjeller).
 - o Betydelig større endring for elever med atferdsproblemer enn øvrige elever og for gutter i 1. klasse (innen gruppeforskjeller)
- Økt nærhet i relasjon voksen-elev

Endring problematferd elever 1.-3. klasse (SESBI-R)

- Reduserte problematferd og oppmerksomhetsvansker (mellom gruppeforskjeller)
 - o Betydelig større endring for elever med atferdsproblemer enn øvrige elever (innen gruppeforskjeller)

Endring av foreldreinvolvering i skolen (INVOLVE-T)

- Økt involvering fra foreldre, rapportert av lærer
 - o Ikke betydelig endring i lærer – foreldrerelasjon, rapportert av lærer

Endring av sosiale ferdigheter elever 1. – 3. klasse (SSRS)

- Økte sosiale ferdigheter, spesielt knyttet til samarbeid og selvregulering

Oppsummering resultater om elever i skolen

- Endring av sosiale ferdigheter og relasjon lærer-elev var størst
- Elever med atferdsproblemer har behov for ytterligere tiltak i tillegg til DUÅs universalforebyggende tiltak
- Godt potensiale for forebyggende effekter i skolen
- Styrke implementeringskomponenter for økt effekt

Oversikt over norske artikler publisert knyttet til forskningen på DUÅs skole- og barnehageprogram 2016-2018

Kvasiekseptimentelt pre-post kontrollgruppedesign. 1518 elever (44 skoler) 1.-3. klasse (6-8 år). 240 lærere 1.-3. klasse. Universelt utvalg

- Effekter (relativt små) for endring relasjon lærer – tilfeldige valgte elever (nærhet og konflikt) og effekt (moderate) for endring foreldres involvering med lærer/skolen etter 8-9 mnd (rapportert av lærer). Elever som i utgangspunktet (pre) viste forhøyet skåre på problematferd (SESBI-R Intensitet) forbedret konflikt med lærer i større grad enn elever som skåret innenfor normalområdet på problematferd.

(<https://doi.org/10.1002/berj.3479>) Tidsskrift: British Educational Research Journal, 44, 1064-1083, 2018: Change in teacher – student relationships and parent involvement after implementation of the Incredible Years Teacher Classroom Management Program in a regular Norwegian school setting. Aasheim, M., Drugli, M.B., Reedtz, C., Handegård, B.H. & Martinussen, M. (2018)

Design: Kvasiekseptimentelt pre-post kontrollgruppedesign. 1518 elever 1.-3. klasse (6-8 år). 240 lærere 1. – 3. klasse. Universelt utvalg

- Effekter (relativt små) for endring i problematferd (inkludert oppmerksomhetsvansker) og sosiale ferdigheter (samarbeid og selvregulering) hos tilfeldig utvalgte elever etter 8-9 mnd (rapportert av lærer). Elever som i utgangspunktet (pre) viste forhøyet skåre på problematferd (SESBI-R Intensitet) forbedret sin atferd i større grad enn elever som skåret innenfor normalområdet på problematferd.

(<https://doi.org/10.1080/00313831.2018.1466357>) Tidsskrift: Scandinavian Journal of Educational Research, 1-14. 2018. Evaluation of the Incredible Years Teacher Classroom Management Program in a regular Norwegian school setting. Aasheim, M., Reedtz, C., Handegård, B.H., Martinussen, M., & Mørch W.-T., (2018).

Design: kvaliteksperimentelt pre-post kontrollgruppedesign. 83 elever 1-3. klasse (6-8 år) som skåret innenfor klinisk område på SESBI-R Intensitet og 66 lærer. Indikert utvalg.

- Effekter (moderate) for lærer-elev konflikt og skoleprestasjoner (sekundære funn). Effekter for endring i atferdsproblemer, internaliserte vansker og sosiale ferdigheter var ikke signifikante. (<http://dx.doi.org/10.1186/s1288-016-1077-1> - Tidsskrift: BMC Psychiatry, 16. 2016: Does the Incredible Years Teacher Classroom Management Training Programme have positive effects for young children exhibition severe externalizing problems in school? Kirkhaug, B., Drugli, M.B., Handegård, B.H., Lydersen, S., Aasheim, M. & Fossum, S. (2016)

Oppsummert: Resultat fra den norske forskningen på DUÅs barnehageprogram

Barnehagedata: 1214 barnehagebarn (92 barnehager). Det er en studie som er publisert i 2017 (se under) og snart kommer en til. Den første studien tar utgangspunkt i hvordan effekten var for hele barnehagegruppen og for høyrisikobarna mht atferdsvansker (aggresjon og oppmerksomhet), internaliserte vansker og sosial kompetanse.

Funn:

For hele barnegruppen samlet fant man statistisk signifikant større positiv endring i DUÅ-gruppen sammenlignet med kontrollgruppen på alle variabler – på atferdsvansker (aggresjon og oppmerksomhet) internaliserte vansker og sosiale vansker –dog relativt små effekter. I høyrisikogruppen fant man signifikant endring – moderat effekt – på sosial kompetanse og resultater i samme retning på de andre variablene.

Den upubliserte studien ser på endring av relasjon voksen – barn (innsendt manus fra Tveit, Drugli, Fossum, Handegård & Stenseng). Foreløpig funn: For hele barnegruppen samlet var relasjonen preget av mer nærhet og mindre konflikt for de som har mottatt DUÅs barnehageprogram. Her vil flere resultater bli presenterte når publiseringen foreligger.

Oppsummering resultater om barn i barnehagen

- Lovende effekter for barn i barnehagen

- Men studien har noen begrensninger i designet. Den inkluderer kun rapportering fra pedagogene, og studien sier lite om hvordan variasjoner i implementeringskvalitet påvirker resultatene.
- Noen positive endringer for alle barn
- Positive endring hos høyrisikogruppen
- Relativt store endringer på sentrale beskyttende faktorer som sosial kompetanse og relasjoner

Oversikt over norske artikler publisert knyttet til forskningen på DUÅ barnehageprogram 2016-2018

Design: kvasieksperimentelt pre-post kontrollgruppe. 1214 barnehagebarn (3-6 år). Universelt utvalg

- Effekter (relativt små) for endring i problematferd, internaliserte vansker aggresjon, oppmerksomhet og sosiale ferdigheter hos hele utvalget barn etter 8-9 mnd. Effekt (relativt små) for endring i sosiale ferdigheter for et mindre utvalg barn som skåret innenfor klinisk område på atferdsproblemer før intervensjonen (SESBI-R Intensitet) og etter 8-9 mnd. (<http://dx.doi.org/10.1007/s10826-017-0727-3>) Tidsskrift: Journal of Child and Family studies 26, 2215-2223, 2017: The Incredible Years Teacher Classroom Management Programme in kindergartens: Effects of a universal preventive effort. Fossum, S., Handegård, B.H., & Drugli M.B., (2017)

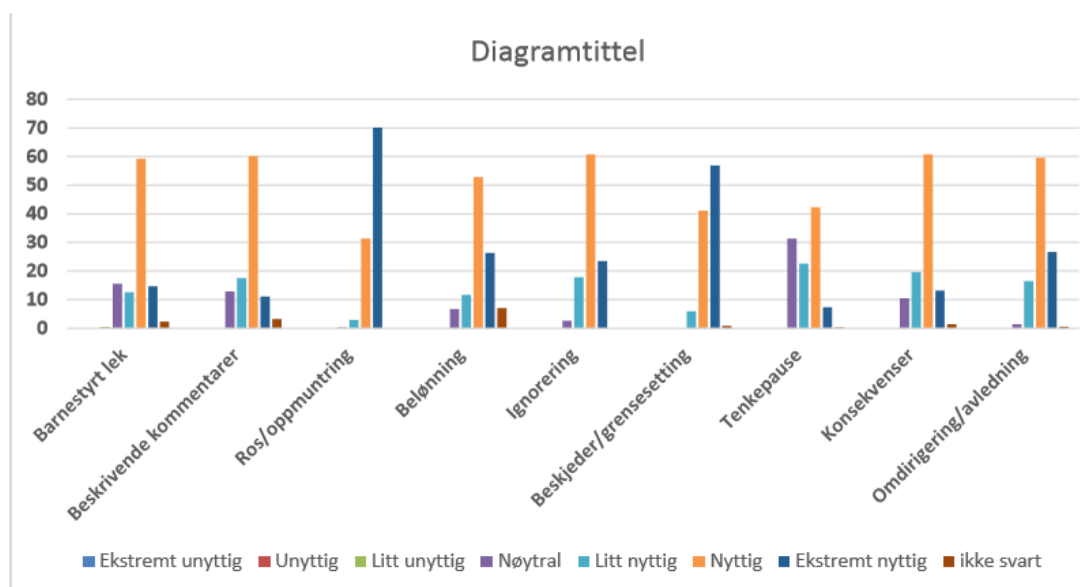
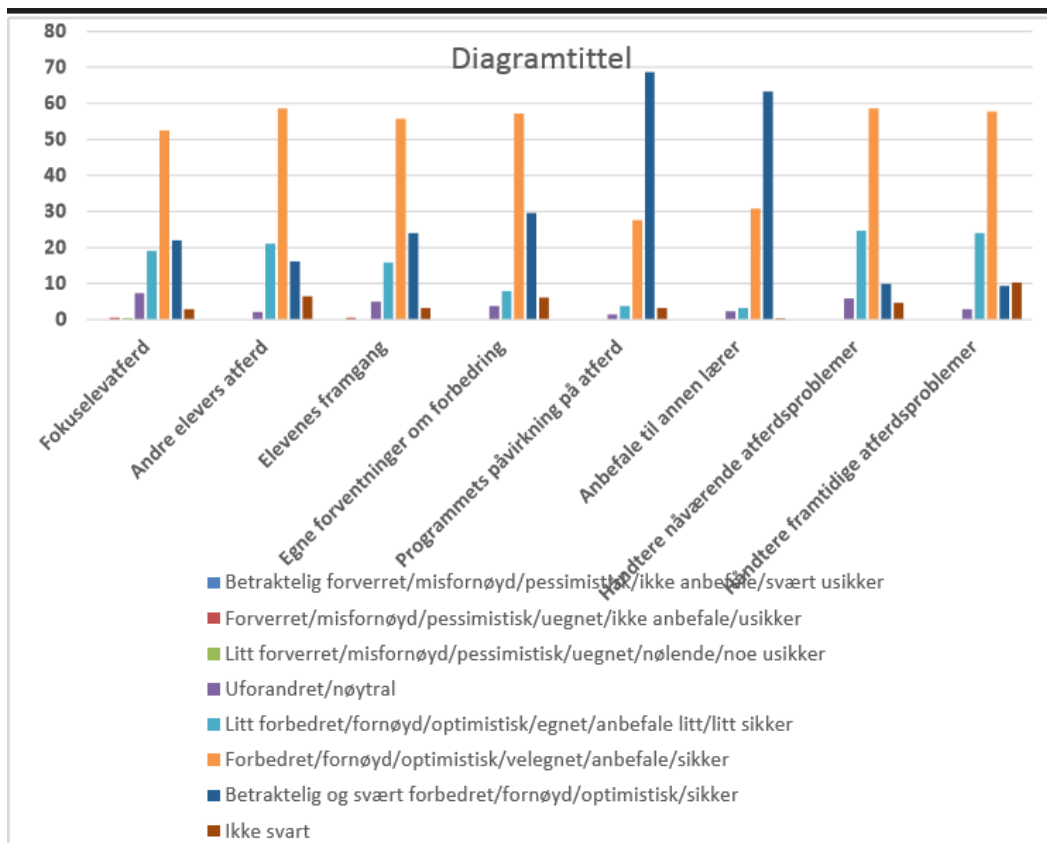
OPPSUMMERING:

Per 25.05.2019 mangler vi de siste resultatene fra voksen-barn-relasjonen fra barnehagedataene. Hovedtrekkene i resultatene for **barn i barnehagen** viste reduksjon i atferdsproblemer, internaliserte vansker, aggresjon, oppmerksomhetsvansker og bedre sosiale ferdigheter etter opplæring via DUÅ-programmet. For barn i barnehagen med forhøyet skåre på atferdsproblemer fant man endring i sosiale ferdigheter, men ikke for endring i problematferd. Blant **elever i skolen** fant man reduksjon i atferdsproblemer, oppmerksomhetsvansker, økte sosiale ferdigheter (samarbeid og selvregulering), bedring av relasjon lærer- elev, og endring av foreldres involvering i skolen etter opplæring via DUÅ-programmet. For elever i skolen med forhøyet skåre på atferdsproblemer fant man positive

endring i skoleprestasjoner og reduksjon i lærer-elev- konflikt, men vesentlige endring i problematferd ble ikke funnet. **Konklusjonen** er at DUÅs skole- og barnehageprogram har positive forebyggende effekter på eksternaliseringsatferd og sosiale ferdigheter for barn i barnehage og i skole. I studien benyttes betegnelse relativt små til moderate signifikante funn i programmets favør. For et universalforebyggende tiltak regnes dette som gode resultater, som kan ha vesentlig betydning for barnas utvikling på sikt. Resultatene er i stor grad i tråd med andre lovende skole- og barnehagetiltak i Norge. For barn som har utviklet atferdsproblemer, må det gis forsterkede tiltak i tillegg til DUÅs skole- og barnehageprogram som universalforebyggende intervensjon. Dette er i tråd med andre studier. Universaltiltak alene er vanligvis ikke nok for denne målgruppen, men krever også andre målrettede tiltak som direkte påvirker barnas og familienes spesifikke vansker, parallellt med universaltiltaket.

Evalueringen som er gjort av alle ansatte etter avsluttet opplæring i Skole- og barnehageprogrammet

Evalueringen som er gjort av alle gruppedeltakere i Verdal (ca. 500 ansatte) etter endt opplæringsforløp, vil presenteres i to bilder i evalueringen. Dette er de ansattes opplevelse av nytteverdien av kompetansehevingen og ansattes opplevelse av de spesifikke verktøyene og handlingsstrategier i DUÅ. I sum viser begge disse to bildene at svært mange ansatte er godt fornøyd med kompetansehevingen som er gjennomført via DUÅ. I det første bildet rapporterer mange om at opplæringen har hatt positiv effekt på elevens atferd, at det setter dem bedre i stand til å håndtere nåværende og framtidige utfordringer og at de gjerne anbefaler opplæringstilbudet til andre ansatte. Det andre bildet viser de ansattes vurderinger av en rekke handlingsstrategier – og her er det også gjennomgående gode tilbakemeldinger.

Spørreundersøkelse til alle ansatte om implementeringskvalitet

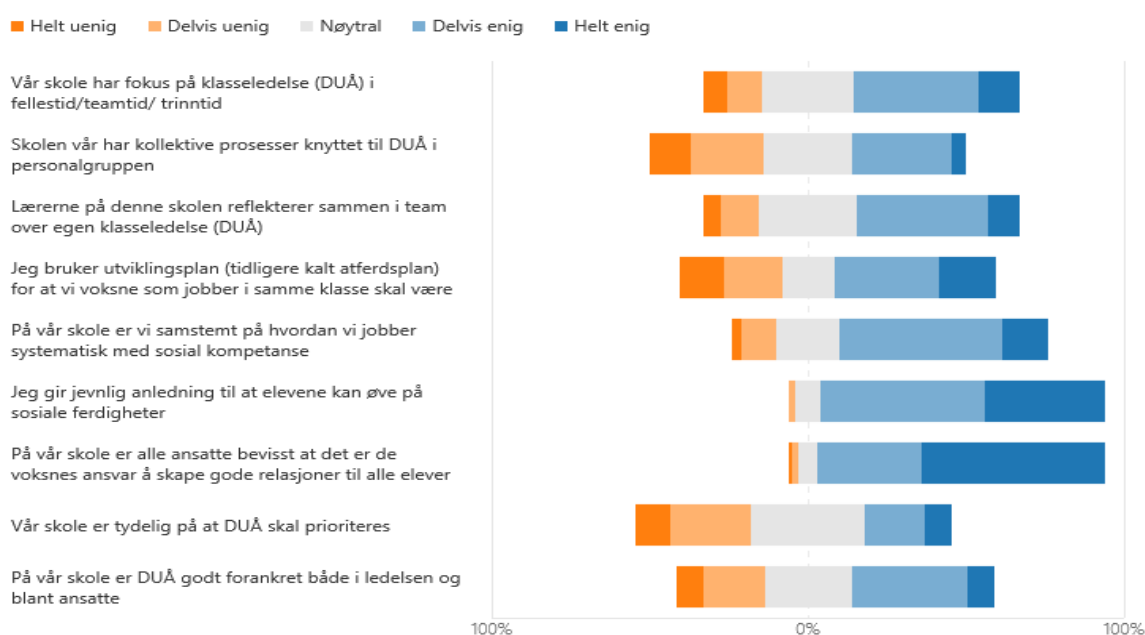
Forskningen rundt implementering viser til at skoler og barnehager som skal iverksette omfattende planer eller programmet må bruke tid og krefter på å forankre denne satsningen både i ledelsen og blant de ansatte. Det må være villighet og entusiasme for å sette i verk tiltaket. Uten motiverte og kompetente ledere og ansatte vil implementeringsarbeidet ha vanskeligheter med å lykkes (Eriksen, I.M., Hegna, K., Bakken, A., Lyng, S.T., (2014).

En annen forutsetning for at implementeringen skal lykkes er at virksomhetene fungerer som lærende organisasjoner hvor det utvikles en samarbeidskultur og en forståelse av at for å kunne skape utvikling og endring hos barn, så må også de voksne gå inn i en utviklings- og endringsprosess (Rørvik, K.A., 2009).

For å undersøke hvordan våre skoler og barnehager har implementert DUÅ, ble det sendt ut en spørreundersøkelse til alle ansatte i skole og barnehage (se grafisk fremstilling under):

Figuren over viser tall fra barnehagene i Verdal, der 126 ansatte har bidratt. Tallene viser at ansatte i barnehagene i stor grad er samstemt om at barnehagene har forankret DUÅs barnehageprogram og at det har vært tydelig kommunisert at dette skal prioriteres.

Figuren over viser tall fra skolene, der 109 ansatte har bidratt. Tallene viser at det er større forskjeller knyttet til hvordan skolene har implementert DUÅs skoleprogram. Det er like mange som er helt- og delvis uenig, som enig, i forhold til om DUÅ er forankret og at det skal prioriteres.

Ressursbruk ved gjennomføring av opplæring for nyansatte hvert år

Vikarutgifter 20 stk x 6 dager	= 120 dagsverk*
Flip-over-blokker	500,-
Mat/kaffe til deltakere	10 000,-
Bøker til opplæring	8 000,-
Kopiering av diverse papirer	500,-
<u>Permer, mapper</u>	<u>1 000,-</u>
SUM	20 000,- + Dagsverk vikar

*= Det er krevende å eksakt sette pris her siden det løses litt ulikt i forhold til om det settes inn vikarer for dem. 120 dager er derfor et maksimalt totalantall med dager, mens det reelle nok vil være en god del lavere.

2 stk kursholdere bruker 10% av stillingen sin til å gjennomføre opplæring for nyansatte i de 6 mnd som opplæringen pågår

Opplæring og veiledning fra DUÅ-sentralt via de regionale kunnskapssentrene for barn og unges psykiske helse og barnevern; RKBU Nord; UiT, RKBU Midt-Norge; NTNU, RKBU Vest; Norce og RBUP Øst og Sør koster ingenting for de som benytter tiltakene.

Organisasjonene må selv dekke eventuell utgifter til reise og opphold for sine ansatte når reising er påkrevd.

BARNEGRUPPE; DINOSAURSKOLE FOR KLASSEROM, SFO OG BARNEHAGE

Dette er et universalforebyggende tilbud som benyttes i ordinære barnegrupper enten i 1. – 3. klasse, i SFO eller i barnehage. Med tilpasninger kan programmet også benyttes for yngre barn. For å kunne starte opplæring, må hele skolen m/SFO eller hele barnehagen allerede ha implementert DUÅs skole- og barnehageprogram.

Formålet med programmet er styrke barns sosiale- og emosjonelle kompetanse, utvikle gode venne- og problemløsningsferdigheter, fremme selvregulering, samt å forebygge negativt samspill og mobbing. Programmet inneholder ca. 60 samlinger, som settes inn på den ordinære ukeplanen for klassen/gruppen. Programmet kan gjennomføres som to samlinger per uke over ett år eller som en samling per uke over to år. Hver samling er på ca. 45 minutter for de eldste barna og inneholder sirkelsamling i stor gruppe og smågruppeaktiviteter hver gang. Lengden på samlingene tilpasses hvilke aldersgruppe programmet benyttes i. Tilbudet gjennomføres i en variert og lekende arbeidsform; der bruk av store hånddukker, videoklipp, konkrete øvelser og rollespill, tilrettelagte spill og leker, samt samarbeidsaktiviteter for foreldre-barn er sentrale elementer i konseptet. (<http://dua.uit.no/3-dinosaurskole-for-klassem-sfo-og-barnehage-3-8-ar/>)

Personale fra skolen, SFO eller barnehagen deltar på en tre-dagers oppstartworkshop og får deretter jevnlig veiledning fra RKBUene/RBUP etter at programmet tas i bruk. Det skal alltid være utdannet pedagogisk personalet som er ansvarlige for tilbudet.

Per i dag er det fire skoler (Verdalsøra barneskole, Vuku oppvekstsenter, Ness oppvekstsenter og Vinne skole) og 7 barnehager (Forbregd/Lein barnehage, Maritvold barnehage, Ness barnehage, Reinsholm barnehage, Vinne barnehage, Ørmelen barnehage og Melakollen barnehage) som driver Dinosaurskole i stor gruppe. Til våren skal de siste fire kommunale

barnehagene (Garnes barnehage, Kanutten barnehage, Leksdal barnehage og Vuku barnehage) få opplæring. Så fra høsten 2019 vil alle kommunale barnehager tilby Dinosaurskole i stor gruppe.

Forskning på Dinosaurskole i klasserom, SFO og barnehage

Durlak et al. (2011) har gjennomført en metaanalyse; en systematisk gjennomgang av eksisterende forskning som vurderer tiltak som skal fremme sosial og emosjonell kompetanse. Durlaks artikkelen tar for seg forskning på 213 skole- og barnehagebaserte programmer. Forskingen viser at de strukturerte programmene har signifikant bedre nytteverdi enn egenproduserte tiltak på dette området. DUÅs Dinosaurskole i klasserom, SFO og barnehage (Classroom Dina) er ett av programmene som metaanalysen dokumenterer betydningsfull nytteverdi av. Artikkelforfatterne fremholder samtidig at programmenes nytteverdi er avhengig av om at det blir gjennomført etter intensjonene og er implementert på en tilstrekkelig god måte (Durlak et al., 2011).

Det foreligger flere internasjonale studier som viser at Dinosaurskole i klasserom, SFO og barnehage er velegnet for å fremme barns sosiale og emosjonelle ferdigheter via tilbud i skole og barnehage. Bl.a. viser en studie fra Jamaica at kombinasjonen av DUÅs skole- og barnehageprogram og Dinosaurskole i klasserom, SFO og barnehage gir utvidet nytteverdi for barna, sammenlignet med Skole- og barnehageprogrammet alene (H. Baker-Henningham, S. Walker, C. Powell and J. Meeks Gardner, 2009).

Det er ikke gjennomført noen norsk RCT på dette programmet. Derimot er det gjennomført systematiske norske evalueringer via foreldrerapportering etter at barna har mottatt tilbudet. Evalueringene viser at foreldrene i stor grad er fornøyde med gruppetilbudet. Mange foreldre skriver etter endt Dinosaurskole at barna har hatt god utvikling på områder som å kjenne igjen og snakke om egne og andres følelser, løse dagligdagse problemer, selvregulering m.m. Skole- og barnehageansatte som benytter programmet gir i stor grad tilbakemelding om at de ser god nytteverdi av tiltaket i egen klasse, SFO eller barnehageavdeling.

Ressursbruk:

De barnehager og skoler som benytter Dinosaurskole i stor gruppe organiserer dette innenfor de rammene de har. Materiell og utstyr som benyttes er finansiert av Helsedirektoratet via RKBUene/RBUP, så dette får vi tildelt under opplæringsworkshopen og har tilgang til så lenge programmet benyttes. Personalet fra skolen, SFO eller barnehagen deltar på en tre-

dagers oppstartsworkshop og får jevnlig veiledning fra RKBUEne/RBUP, etter at programmet tas i bruk. Veiledning og kurs fra DUÅ-sentralt ved RKBUEne/RBUP koster ingenting for de som benytter tiltakene, men organisasjonene må dekke eventuelle utgifter knyttet til vikar dersom de trenger dette når ansatte får veiledning.

BARNEGRUPPE; DINOSAURSKOLE I SMÅGRUPPE 3-8 ÅR

Målet med Dinosaurskolen i smågruppe er å styrke barnas sosiale og emosjonelle ferdigheter, utvikle selvregulering, samt styrke barnas selvbilde og opplevelser av egenverd og mestring. Barna øver på å gjenkjenne og forstå følelser hos seg selv og andre, ta andres perspektiv, utvikle ferdigheter i forhold til problemløsning og konflikthåndtering, samt selvregulering og selvkontroll. Barna øver også på sosiale ferdigheter som å lytte og vente, ta hver sin tur, bli enige, stille spørsmål, dele, hjelpe, samarbeide, gi hverandre komplimenter m.m. Når barna får et større utvalg av virkemidler i problemløsning og bedre sosiale ferdigheter, ser en gjerne at opposisjonelle handlinger/samhandling avtar. En øver på de ulike temaene ved praktisk orienterte tilnærminger, som bruk av store hånddukker, samtale omkring videovignetter, rollespill og øvelser, samt ulike aktiviteter knyttet opp til de ulike temaene.

Dinosaurskole i smågruppe består av 18 - 22 gruppesamlinger, der hver samling varer to timer. Alternativt kan en gjennomføre gruppesamlinger á en time, med dobbelt så mange samlinger. Gruppen består av fem - seks barn i alderen 3 – 8 år. Dinosaurskole i smågruppe kan foregå samtidig med gruppesamlingene for foreldrene og følger foreldreprogrammet tematisk, slik at tilbudet for foreldre og barn harmoniserer med hverandre. (<http://dua.uit.no/2-dinosaurskole-i-smagruppe-3-8-ar/>)

Forskning på Dinosaurskole i smågruppe:

I norske studie på begynnelsen av 2000-tallet, med et randomisert kontrollgruppedesign (Larsson, Fossum, Clifford, Drugli, Handegård & Mørch, 2008), ble det vist supplerende nytteverdi av å kombinere DUÅ-foreldreveiledning med Dinosaurskole i smågruppe. Studien ble gjennomført ved BUP-Tromsø og BUP-Trondheim. De mest betydningsfulle supplerende funnene gjaldt økt nytteverdi i fht barnas evne til problemløsning, sammenlignet med bare DUÅ-foreldreveiledning (Larsson, B. et al, 2008).

I en studie av Webster-Stratton og Hammond (1997) ble effekten av Dinosaurskolen sammenlignet med DUÅs foreldreprogram 3-8 år og en kombinasjon av disse to. Det var også en venteliste-kontroll-gruppe med i studien. Til sammen 97 barn i alderen 4-8 år deltok i studien. Alle de tre intervensjonene resulterte i bedringer i forhold til barnas atferd sammenlignet med venteliste-kontrollgruppen. Barna som deltok i de to gruppene, og som mottok Dinosaurskole viste via kartlegging, signifikant bedre positive problemløsningsferdigheter (sosiale problemer og konfliktløsning) sammenlignet med gruppene som bare mottok foreldreprogrammet og de som var i kontrollgruppen. En annen studie (Hutchings, Bywater, Daley, & Lane, 2007) ble gjennomført i Storbritannia på en liten gruppe barn med relativt store atferdsvansker. Gruppen ble kartlagt før og etter deltakelse i Dinosaurskolen, og resultatene viste en bedring i forhold til atferdsproblemer og økte sosiale ferdigheter for denne gruppen. En svakhet med studien var imidlertid manglende kontrollgruppe og at den er basert på en svært liten gruppe barn.

Effekten av er i kombinasjon med DUÅs foreldreveiledningsprogram 3-8 år ble evaluert i perioden 2001 – 2003 ved et randomisert kontrollgruppedesign (RCT) (Larsson, Fossum, Clifford, Drugli, Handegård, & Mørch, 2008) med 127 barn i alderen 4-8 år ved BUP-Tromsø og BUP-Trondheim. Barna var diagnostisert med atferdsforstyrrelser (enten ODD eller CD), og de ble tilfeldig fordelt på tre grupper. En av gruppene mottok bare DUÅs foreldreveiledningsprogram, en gruppe mottok både foreldreveiledningsprogrammet og barneprogrammet (Dinosaurskolen) og en gruppe utgjorde venteliste-kontrollgruppen. Barna i de tre gruppene ble undersøkt før og direkte etter deltakelse i programmet. De to gruppene som mottok behandling ble også fulgt opp etter ett år og etter ca. fem år. Begge gruppene som mottok behandling gjorde det bedre enn kontrollgruppen basert på foreldrenes vurderinger. Det var ingen signifikant forskjell mellom de to gruppene som mottok henholdsvis bare DUÅs foreldreprogram eller DUÅs foreldreprogram i kombinasjon med Dinosaurskole. Forskjellene mellom gruppene som mottok de to intervensjonene og kontrollgruppen, var moderate til store i forhold til to av måleinstrumentene som ble brukt (Eyberg Child Behavior Inventory og enkelte skalaer på Child Behavior Checklist). Dinosaurskole alene er verken praktisert eller evaluert i Norge.

Det gjennomføres ikke egne brukerevalueringer blant barna som deltar i Dinosaurskolen, men foreldrene som deltar i DUÅs foreldreprogrammer evaluerer dette.

En ny studie fra Wales (2019) har sett på nytteverdien av å gi Dinosaurskole i smågruppe i tillegg Dinosaurskole i klasserom, SFO og barnehage, til barn med markerte behov for å øve

inngående på sosiale ferdigheter, selvregulering, venneferdigheter, etc. Studien viser lovende resultater av denne kombinasjonen (Williams, M. E., Bywater, T., Lane, E., Williams, N. C., & Hutchings, J. (2019).

Ansattes erfaringer ved å bruke Dinosaurskole i smågruppe

Våren 2018 hadde 6 spesialpedagoger fra barnehagene opplæring innen Dinosaurskole i smågruppe. Høsten 2018/19 gjennomførte vi to smågrupper som et målrettet forebyggingstiltak for barn som har utfordringer i sosial-, emosjonell- og atferdsrelatert samhandling. Under er det referert fra spesialpedagogenes erfaringer med å tilby Dinosaurskole i smågruppe.

Erfaringen fra årets Dinosaurskole er at alle deltakende barn hadde en svært positiv utvikling, hvor de gjennom øktene fikk lært og øvd på viktige ferdigheter som å roe seg ned under konflikt, bli kjent med egne følelser, og egne reaksjoner, å be fint om deltakelse i lek, å øve seg på hva andre føler i samme situasjon som dem selv, dele på ulike goder/leker, og hva som er gode tilnærminger i konflikter, for å nevne noe. Den beste erfaringen er at barna henter fram de virkemidlene vi har modellert og innøvd, i sin aktivitet utenfor samlingene.

Foreldresamtalene viser at alle foreldrepårene rapporterer om positive endringer hos samtlige barn som har deltatt. Personalet på barnas avdeling meldte om det samme.

Vi får en mye større nærhet til enkeltbarnet i lita gruppe. De får bidra og øvd seg mer, og blir sett og bekreftet på en mer omfattende måte. Og det oppstår en helt annen type dialog i en liten gruppe. Vi har fått tilpasset og spisset tema og tiltak mye mer mot det enkelte barnets utfordringer.

Deltagelse i DUÅs Dinosaurskole i smågruppe har også gitt dem et løft i Dinosaurskole i stor gruppe. De viser større deltagelse og mestring også her. Da er de allerede ekstra kjent med viktige begreper og temaer i Dinosaurskolen. De setter ord på mer og deler mer av egne erfaringer med resten av barna. De kan også gå foran som gode eksempler i f.eks. rollespill og øvelser, og de forsiktige barna tør å stå fram mer i stor gruppa, noe de ellers trolig ikke hadde gjort.

Deltagelse i DUÅs Dinosaurskole i smågruppe har bidratt til tettere foreldredialog og større åpenhet om barnets utfordringer.

Arbeidet med Dinosaurskole i smågruppe oppleves som svært meningsfullt, hjelpsomt for barna og utviklende i mitt virke som spesialpedagog i PPT. Dette vurderes å være en viktig satsning videre.

Ressursbruk

Gjennom å jobbe på denne måten brukes deler av kommunens spesialpedagogiske ressurser målrettet på dette tiltaket. Et alternativ kunne vært å bruke andre verktøy eller hjelpemidler for å hjelpe barn med deres sosiale og emosjonelle ferdigheter, men det ville ikke hatt noen annen eller mindre kostnadsramme.

FORELDREPROGRAM; UNIVERSALPROGRAMMET, 2 – 6 ÅR

Carolyn Webster-Strattons universalprogram bærer navnet Oppmerksomme og utviklingsstøttende foreldre og går over 7 uker. Det inneholder temaene barnestyrt lek, sosial-, emosjonell-, begrepsmessig-, skolerelatert- og utholdenhets-coaching, emosjonell regulering og problemløsning. Universalprogrammet skal tilbys familier med barn mellom 2 og 6 år som ikke har kjente risikofaktorer. Målet er å styrke foreldrenes samspill med barna som kan fremme kognitiv-, sosial- og emosjonell utvikling og som forebygger forskjellige former for psykiske helseplager. Universalprogrammet kan også tilbys som oppfrisking (booster) til foreldre som har deltatt på ett av de andre foreldreprogrammene (3-6 år, 6-12 år) tidligere. Universalprogrammet bygger på norsk forskning ledet av Charlotte Reedtz, RKBU Nord, UiT via sitt forebyggende studie avsluttet i 2010. (<http://dua.uit.no/7-universalprogram/>)

Evaluering av DUÅs universalprogram (2 - 6 år)

En forkortet versjon av DUÅs foreldreprogram (fullversjon) ble prøvd ut som et universalforebyggende tiltak. Hensikten med denne studien var å evaluere om en kortversjon av foreldreprogrammet bidro til å redusere risikofaktorer relatert til utviklingen av sosiale-emosjonelle og/eller atferdsproblemer innenfor et ikke klinisk utvalg. Totalt 269 familier ble rekruttert til studien. Studien viste signifikante forskjeller i endring mellom intervensjonsgruppen som hadde gjennomgått foreldreveiledningen, og kontrollgruppen. Gruppen som fikk DUÅ-opplæring viste en reduksjon i hardhendt oppdragsstil (sterk effekt), en økning i positive foreldreferdigheter (moderat effekt) og en økning i foreldrenes

tilfredshet (relativt små effekter) sammenlignet med kontrollgruppen. Resultatene vedvarte til målinger ved et års oppfølging og opprettholdt seg i stor grad også etter 5-årsoppfølging.

Barna i denne studien levde hovedsakelig i familier med høy sosioøkonomisk status (SES). Foreldrene representerte i stor grad to-foreldre-familier i fulltids arbeid og med høy utdanning (Reedtz, Martinussen, Jørgensen, Wang, Handegård & Mørch, 2011) (Reedtz, Martinussen, Jørgensen, Wang, Handegård & Mørch, 2011). Studien viser at strukturert, gruppebasert foreldreveiledning kan være et effektivt virkemiddel for å endre foreldres oppdragelsespraksis til en mer positiv foreldrestil og for å styrke deres opplevde ferdigheter i foreldrerollen. (<http://dua.uit.no/evaluering-og-kvalitetssikring>) [Les artikkel i Tidsskrift for Norsk psykologforening 2012 - Foreldreveiledning fremmer barns og foreldres psykiske helse](#), Reedtz, C. (2012) RKBUNord, UiT.

Barnehagens erfaringer ved å bruke DUÅs universalprogram for foreldre

I Verdal kommune har to barnehager, Forbregd/Lein- og Reinsholm barnehage, gitt tilbud om denne opplæringen til foreldre til 3- og 4 åringer i barnehagen. Kursholdere er barnehagens styrer og en pedagog. Opplæringen foregår på kveldstid i barnehagens lokaler, med tilbud om barnepass. Ordningen med barnepass ruller blant de ansatte på barnehagen, slik at barna er kjent med de som er sammen med dem. Barna spiser kveldsmat på barnehagen før de blir med foreldrene hjem.

Universalprogrammet for foreldre er gjennomført i to år, høsten 2017 og høsten 2018. Tilbudet er veldig godt mottatt av foreldrene, og vi har forespørsel om ny opplæring til høsten. Foreldrene evaluerte opplæringen for hver kurskveld, og evalueringene var gode både på innhold og gjennomføring, og følgende uttalelser fra foreldrene har kommet frem: «Vi håndterer hverdagssituasjonene bedre, gjør hverandre gode», «felles verktøy i forhold til barna», «vi er blitt flinkere til å snakke sammen, «vi har fått en felles forståelse, er mer samstemt».

Barnehagen ser endringer i at barnehagen og heimen har felles begrep, forståelse, bedre relasjoner og kommunikasjon. Ansatte opplever dette som et felles prosjekt for hele barnehagen selv om ikke alle bidrar i barnevaktordningen. De ansatte uttaler at de er stolte

over sin egen arbeidsplass. Det er stor velvilje og interesse blant personalet til å være med på tiltaket og å støtte opp om det praktiske rundt tilbudet.

Styrers rolle er viktig i arbeidet både som pådriver, tilrettelegger og aktiv deltagende, og opplever at dette er en god måte å drive systematisk foreldresamarbeid på. Pedagogisk leder som kursholder er også viktig da vedkommende har den daglige kontakten og oppfølgingen i hverdagen. Dette oppleves som en suksessfaktor. Totalevaluering er veldig positiv, og det er et ønske om å fortsette med å gi tilbudet.

Ressursbruk:

Frikjøp av styrer og pedagog, 30%, 7 uker	38 000
Barnevakt, 2,5 t * 7 uker	10 000
Servering, kaffe/kjeks/kveldsmat til barna	1000
Kopiering av diverse materiell, flip-over, permer	1000
Sum	50 000,-

Totalt er kostnaden cirka 50 000 kr per barnehage. Opplæring og veiledning og fra DUÅ-sentralt, RKBUene/ RBUP koster ingenting, men organisasjonene må dekke eventuell utgifter til reise og opphold for sine ansatte.

FORELDREPROGRAM; FØRSKOLEALDER 3 – 6 ÅR OG 6-9 ÅR

Programmet består av 16 ukentlige gruppemøter og tar sikte på å styrke foreldreferdigheter, for derigjennom å øke barns sosiale ferdigheter, emosjonelle regulering og motivasjon for læring. Foreldre lærer hvordan bruke ros for å oppmuntre til samarbeid, og hvordan bruke virkemidler for positivt samspill med barnet; via entydige regler, rutiner og positiv grensesetting, for å fremme godt samspill og forebygge sosiale- og atferdsrelaterte vansker.

Programmet starter med positiv relasjonsbygging mellom foreldre og barn ved å bruke lek og annen selvmotiverende aktivitet som arena for å øve. Det ligger i lekens natur at barnet skal kunne fantasere, ta initiativ og å styre leken. Når foreldrene deltar på barnets arena og på barnets premisser gis dem mulighet til å komme i positivt samspill med barnet, og gjennom dette starte en snuoperasjon fra konflikt til et gjensidig positivt tillitsforhold. Lek etterfølges av hvordan rose, motivere og ved behov belønne barnet, – en videreutvikling

av relasjonsbyggingen for deretter å hjelpe foreldrene til å forebygge og møte utfordrende atferd gjennom et bredt utvalg av «prinsipper» og virkemidler. (<http://dua.uit.no/5-forskolealderprogrammet-3-5-ar/>)

Programmet kan kombineres med barneprogrammet Dinosauerskole i smågruppe (3-9 år).

Forskning på DUÅs foreldreprogram

Evaluering av effekt av DUÅs foreldreprogram for foreldre med barn i alderen 3 - 8, år har blitt undersøkt ved et randomisert kontrollgruppedesign ([Larsson, Fossum, Clifford, Drugli, Handegård & Mørch, 2008](#)) med 127 barn i alderen 4-8 år fra både Tromsø og Trondheim. Barna var diagnostisert med atferdsforstyrrelser (enten ODD eller CD), og de ble tilfeldig fordelt på tre grupper. En av gruppene mottok bare foreldreprogrammet, en gruppe mottok både foreldreprogrammet og barneprogrammet og en gruppe utgjorde venteliste-kontrollgruppen. Barna i de tre gruppene ble kartlagt før og like etter deltakelse i programmet, samt at de to gruppene som mottok behandling ble fulgt opp etter ett år og ca. 5 år. Begge gruppene som mottok behandling hadde en bedre utvikling enn kontrollgruppen basert på foreldrenes vurderinger. I forkant av opplæringen var det ingen signifikant forskjell mellom de to gruppene som mottok ulike varianter av tiltaket. Etter opplæringen var forskjellen mellom gruppen som mottok DUÅs foreldreprogram og kontrollgruppen moderat til store i forhold til de to måleinstrumentene som ble brukt (Eyberg Child Behavior Inventory og enkelte skalaer på Child Behavior Checklist). Foreldrenes bruk av positive foreldreferdigheter hadde økt og bruk av hardhendt og usystematisk foreldrepraksis var redusert for gruppen som deltok i DUÅs foreldreprogram. I tillegg var foreldrenes stress-nivå redusert.

(<http://dua.uit.no/evaluering-og-kvalitetssikring/>)

Tidskrift: <http://dua.uit.no/wp-content/uploads/2014/02/Larsson-et-al-2009-IY-in-Norway-resulta-of-a-RCT1.pdf>

Foreldrenes evaluering av DUÅ-foreldreveiledning

I Verdal kommune driver Ressurssenter oppvekst foreldreprogrammet. Kurset foregår på kveldstid og holdes på helsestasjon. Det gjennomføres ett kurs hvert år, og det er 5-7 foreldre/foresatte som er med per kurs. Det tilbys også barnepass for de som trenger det.

Antall barn som trenger barnepass varierer fra kurs til kurs, derfor vil det variere hvor mange barnepassere vi trenger.

Gruppelederne ser at foreldrene blir mer oppmerksomme på barna sine og barnas behov. Underveis i kurset blir foreldrene mindre problemfokuseret, og mer opptatt av det gode samspillet: Gjennom at foreldrene gjør endringer bedres samspillet mellom foreldre og barn. Viere erfares det også at foreldrene oppnår tidlig endring i relasjon til barna sine når de går kurs.

Det er evaluering etter hver kveld og ei større evaluering ved kursets slutt. Her framkommer det gode tilbakemeldinger. Foreldrene sier de har god nytte av gruppediskusjoner og det å få møte andre foreldre som opplever utfordringer i hverdagen. Fra evaluerings-skjema: «*Som foreldre får vi felles forståelse og bevissthet om hvordan takle utfordringer.*», «*Har fått konkrete verktøy og støtte for å løse spesielle utfordringer.*» «*Kurset har hjulpet oss i stor grad.*», «*Å bli mer bevisst på alenetid med barna.*», «*Begge foreldrene hører og lærer det samme.*»

Foreldrene bruker mye tid ved at de deltar på 16 kurskvelder. Den endringen de klarer å gjøre underveis i kurset er vanskelig å oppnå ved kun individuell veiledning. De har hjemmelekser mellom hver kurskveld og i tillegg deler de mye med hverandre i gruppa. Foreldrekurset er med å gjøre store endringer for de som deltar. Det er god rekruttering til kursene og stort sett aldri frafall underveis.

Ressursbruk i DUÅs foreldreprogram 3-6 år og 6-9 år (fullversjon)

Eksempel på ressursforbruk for DUÅ-foreldreveiledning med ett opplæringsforløp i året,

16 kurskvelder

Flip-over-ark		500,-
Mat/kaffe til deltakere	18 x 200	3 600,-
Foreldreveiledningsbøker (engangsinnkjøp – foreldre låner bøker)		
Kopiering av diverse papirer		500,-
Permer, mapper		1 000,-
Utgifter til barnepass		

SUM

18 000,-

Mellom hvert gruppemøte ser gruppelederene på opptak av foregående gruppe, tar en telefon til hver av barnas foresatte og forbereder neste gruppemøte. Det å drive foreldregruppe krever rundt 40 % av en full stilling for hver av de to gruppelederene i den perioden foreldrekurs drives.

Opplæring og veiledning fra DUÅ-sentralt, RKBUne/RBUP koster ingenting, men organisasjonene må dekke eventuell utgifter til reise og opphold for sine ansatte